Työehdot-osasto/Ilveskivi

24.10.2022

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Kuulemistilaisuutenne 25.10.2022

HE 147/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Pyydettynä lausuntonaan Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry lausuu seuraavasti:

SAK katsoo, että Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta esitettävän lain soveltamisalan olisi tullut olla lakiehdotuksessa esitettyä laajempi. Kansallisen yleislain laaja soveltamisala olisi varmistanut sääntelyn tehokkuuden ja lainsäädännön mukaan lukien direktiivin tavoitteiden toteutumisen parhaalla mahdollisella tavalla. Myös komissio on suositellut jäsenvaltioita säätämään kansallisesti direktiiviä laajemmasta soveltamisalasta.

Lakiehdotuksen aineellisen soveltamisalan rajaaminen erikseen määriteltyihin aloihin on ongelmallinen ja erittäin vaikeaselkoinen, koska se takaa väärinkäytöksistä ilmoittavalle suojelua vain tiettyihin, lain soveltamisalamääräyksissä määriteltyihin aloihin liittyvissä kysymyksissä. Tällöin oikeus ilmoittajan suojeluun ei toteudu kaikilla aloilla, vaikka sille olisi väärinkäytösten ilmitulon näkökulmasta tarvetta.

Nyt esitetyssä muodossa soveltamisalamääräys on suojattavan ilmoittajan näkökulmasta erittäin tulkinnanvarainen. Esimerkkinä tulkinnanvaraisuudesta ja vaikeaselkoisuudesta voi viitata lakiehdotuksen 2 §:ään, jonka mukaan soveltamisalaan kuuluu Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen 168 artiklan tarkoittama kansanterveys. Kansallinen kansanterveyden käsite ei kuitenkaan ole sama kuin EU-oikeudessa, joten osa kansanterveyteen kuuluvista asioista kuuluu soveltamisalaan ja osa ei. Tämä arviointi jää nyt yksittäisen väärinkäytöksestä ilmoittamista harkitsevan työntekijän tehtäväksi.

Suurin osa työntekijöistä ei kuitenkaan tosiasiassa pysty yksittäistapauksessa arvioimaan, kuuluvatko mahdolliset väärinkäytöksistä ilmoittamiset lain soveltamisalaan ja saako niille lain antamaa suojaa työnantajan vastatoimia vastaan vai ei. Tämä johtaa siihen, että työntekijät eivät todennäköisesti tee ilmoituksia väärinkäytöksistä eikä lain tarkoitus toteudu. Työntekijöiden yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan kannalta olisi ollut tärkeää, että väärinkäytöksistä ilmoittavan työntekijän suoja olisi yhdenmukainen kaikille ilmoittajille, toimialasta riippumatta.

Tällä hetkellä useilla erityissääntelyn piirissä olevilla aloilla on työntekijöille asetettu erilaisia lakiin perustuvia velvoitteita ilmoittaa mahdollisista

väärinkäytösepäilyistä. Näitä alakohtaisia erityismääräyksiä ei ole kuitenkaan säännelty ilmoittajan suojan, tutkintaprosessin ja seuraamusten näkökulmasta yhdenmukaisella tavalla, vaan ne ovat monelta osin toisistaan poikkeavia. Sääntelyn laaja-alainen yhtenäistäminen olisi lisännyt väärinkäytöksistä ilmoittajan turvaa ja olisi laskenut kynnystä väärinkäytöksistä ilmoittamiselle.

Huomionarvoista on, että vapaaehtoisia väärinkäytösten ilmoituskanavia on otettu käyttöön useissa yrityksissä osana toiminnan eettisyyteen liittyvää vastuullisuustyötä. Laaja soveltamisala olisi asettanut yritykset tältä osin yhdenvertaiseen asemaan ja siten edistänyt vastuullista toimintakulttuuria elinkeinoelämän piirissä.

Erityisen tärkeää olisi ollut laajentaa soveltamisala koskemaan suurempien rakenteellisten uudistusten kohteena olevia aloja (esimerkiksi sote-ala), jotta mahdolliset väärinkäytökset tulisivat muutosprosesseissa ilmi viipymättä ja viranomaisilla olisi siten mahdollisuus puuttua niihin heti.

Erityisen ongelmallisena SAK pitää lakiesitykseen 26 §:ssä ehdotettua vahingonkorvausmallia. Työnantajalle esitetään vahingonkorvausvastuuta ilmoittamisen estämisestä ja vastatoimien kiellon rikkomisesta. Kuitenkin mahdollisena vastatoimena irtisanomistilanteissa vahingonkorvaus olisi täyden korvauksen sijaan rajattu palvelussuhdelainsäädännössä rajattuun vahingonkorvauksen enimmäismäärään.

Sen sijaan tahallisesti vääriä tietoja ilmoittaneen tai julkistaneen ilmoittajan olisi korvattava ilmoituksen kohteelle aiheuttamansa taloudellinen vahinko ilman vastaavia rajauksia. Esityksestä ei löydy perustetta, miksi ilmoituksen kohteen vahingonkorvausoikeudellinen suoja olisi parempi kuin esimerkiksi työntekijäasemassa olevan ilmoittajan. Tahallisuuden arvioinnissa katsottaisiin, että tiesikö tai olisiko ilmoittajan pitänyt tietää ilmoittavansa virheellisiä tietoja. Virheellisen tiedon ilmoittamisen vuoksi yritys voisi esimerkiksi menettää suuren tilauksen, jolloin korvaussummat voisivat nousta valtaviksi.

Lain soveltamisalan vaikeaselkoisuus ja tulkinnanvaraisuus yhdessä epäsuhdan vahingonkorvausvastuun kanssa tullee olemaan omiaan estämään tehokkaasti mahdolliset väärinkäytösten ilmoitukset. Lainsäädännön tavoitteet tuskin toteutuvat.

Lopuksi SAK toteaa, että viranomaisten resurssointi, toimivaltaisten viranomaisten määrittelemiseen liittyvät kysymykset ja lainsäädännön valmisteluun liittyvä kiire eivät olisi saaneet muodostua keskeisiksi esteiksi laajan soveltamisalan säätämisessä. SAK esittää, että eduskunta edellyttäisi tämän lain eduskuntakäsittelyn yhteydessä lain soveltamisalan laajentamisen valmistelun aloittamista siten, että säädettäisiin väärinkäytöksistä ilmoittavien henkilöiden suojaksi kattava yleislaki. Vahingonkorvausta koskevan säännöksen epäsuhta on perusteltua korjata heti lain eduskuntakäsittelyssä.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Työehdot-osasto/Ilveskivi 24.10.2022

Lisätiedot lakimies Paula Ilveskivi
paula.ilveskivi@sak.fi
puh. 050 565 1664

päälakimies Timo Koskinen
timo.koskinen@sak.fi
puh. 040 731 2387